

Jūratė Lubienė – humanitarinių mokslų daktarė, Klaipėdos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Kalbotyros ir etnologijos katedros docentė, Baltistikos centro vyr. mokslo darbuotoja.

Moksliniai interesai: leksinė semantika, fonosemantika, motyvologija.

Adresas: Herkaus Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda.

El. paštas: jurate.lf@gmail.com.

Jūratė Lubienė: PhD in humanities, Associate Professor at the Department of Linguistics and Ethnology, senior researcher at the Center of Baltic Studies, Faculty of Humanities, Klaipėda university.

Research interests: lexical semantics, phonosemantics, motivology.

Address: Herkaus Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda.

E-mail: jurate.lf@gmail.com.

Dalia Pakalniškienė – Klaipėdos universiteto Kalbotyros ir etnologijos katedros vedėja, profesorė, daktarė.

Moksliniai interesai: veiksmožodžio istorija, baltistika.

Adresas: Herkaus Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda.

El. paštas: dalia.pakalniskiene@ku.lt.

Dalia Pakalniškienė: Professor, PhD in Humanities, Head of the Dpt. of Linguistics and Ethnology, Klaipėda University.

Research interests: History of Verb, Baltic Studies.

Address: Herkaus Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda.

E-mail: dalia.pakalniskiene@ku.lt.

Jūratė Lubienė, Dalia Pakalniškienė

Klaipėdos universitetas

TARMĖ MODERNIOJE LIETUVOJE: ŠIAURĖS ŽEMAIČIŲ KRETINGIŠKIŲ ATVEJIS

Anotacija

Straipsnyje pristatoma vieno lietuvių subdialekto, šiaurės žemaičių kretingiškių, situacija, siekiant atskleisti šio subdialekto sociokultūrinės tapatybės dėmenis – tarmės gyvybingumą ir jį lemiančius veiksnius: tarmės vartojimo sritis, infrastruktūrą, dominuojančią ideologiją, vertybinį požiūrį.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: šiaurės žemaičiai kretingiškiei, tarmė, bendrinė kalba, geolingvistika, sociolingvistika, domenas.

Abstract

The article is intended to introduce the topicality of one subdialect (namely, Northern Samogitians of Kretinga) referring to and defining its sociocultural identity, i.e. the usage of subdialect, and various factors, which have the most important role – sufficiently developed infrastructure, predominating ideology and the positive attitudes based on value system of users of the dialect.

KEY WORDS: Northern Samogitians of Kretinga, dialect, Standard language, geolinguistics, sociolinguistics, domain.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/rh.v17i1.1152>

Pasaulinėje humanitarinių ir socialinių mokslų erdvėje nuolat randasi naujų įžvalgų svarstant identiteto klausimus. Tai liudija nemąžtantį identifikavimosi

problemų aktualumą pasauliniame globalizacijos procesų kontekste. Daugelio tyrėjų nuomone, tapatybės eižėjimas, irimas, destrukcija suponuoja socialines ar dvasinę krizes – kelia nesaugumo, nepasitikėjimo ar agresijos jausmus, lemia orumo praradimą, beprasmybės pojūtį etc. (plačiau žr. Giddens 1991; Kavolis 1995; Jameson 1998; Kuzmickas, Astra 2003; Grigas 2013). Turint mintyje, kad tapatybės ribų problemos ypač svarbios „mažumoms ir silpnoms grupėms“ (Eriksen 2002, 112), atrodo dėsninga, kad Lietuvoje, kurioje „mūsų tik trys milijonai“, šios problemos svarstomos ypač intensyviai¹.

Atsakyti į klausimą, ką reiškia būti *lietuviu* ir *lietuviais*, nėra paprasta, ypač dabar, kai dalies brandžiosios visuomenės atmintyje tebegyvi sovietinės ideologijos stereotipai, o vidurinę ir jaunąją kartą stipriai veikia milžiniški informacijos srautai ir / ar neišvengiamos migracijos nuojauta globalėjančios (europėjančios) ekonominės integracijos sąlygomis. Lietuvių antropologai, besiremiantys šiuolaikinėje socialinėje teorijoje ir sociokultūrinėje antropologijoje pripažintomis Fredriko Weybye'o Bartho, Thomaso Hyllando Erikseno, Cliffordo Jameso Gertzo, Jonathano Friedmano teorinėmis nuostatomis, antropologine bei sociologine metodologija, kompleksiskai tiria lietuviškąją identitetą². Jų darbai vis plačiau Lietuvoje įtvirtina sampratą, kad identitetas – tai ne tik tapatinimasis, bet ir skirtingumo, kitoniškumo kategorijos (Ibid, 8).

Diskusijose apie etniškumo kilmę, jo prigimtį net ir tarpusavyje oponuojančių mokslinių pažiūrų autoriai „išskiria tuos pačius tautos ir jos funkcionalumo bruožus – tai teritorija, kalba, religija, simboliai, mitai, ir kt.“ (plačiau žr. Ranonytė 2004). Taigi, bendra gyventojų kalba, kaip tautinio identiteto konstruktas ir išskirtinumo garantas, nuo XIX a. (vokiečių filosofo Johano Gotfrydo Herderio idėjų) tebėra identiteto tyrėjų akiratyje ir dabar. „Kaip tautinė kalba reprezentuoja tautą, išryškindama skirtumą su kitų tautų atstovais, pabrėždama tarpusavio bendrumą, taip šiuo atveju konkreti šnekta išryškina skirtumą su kitų šnektų atstovais, pabrėžia bendruomenės narių tarpusavio bendrumą. <...>. Vadinasi, dialekto identitetą galima vertinti kaip kultūrinį identitetą“, – pabrėžia Daiva Aliūkaitė (Aliūkaitė 2008, 129–142).

Tokiu aspektu žvelgiant į vieną ar kitą dialektą, šio straipsnio autorių nuomone, įmanoma pasiekti ne tik lingvistus, bet ir antropologus, sociologus dominančių rezultatų, galinčių nutiesti tiltus šių mokslų integralumo link.

Geografinis mobilumas ir kvazimobilumas, urbanizacija ir globalizacija neišvengiamai skatina dialektų kontaktus, tarmių niveliaciją ir kaitą, ir to neįmanoma

¹ Apie svarbiausius lietuvių sociologų darbus ir empirinius tyrimus, skirtus lietuvių tautinės tapatybės pažinimui arba glaudžiai su juo susijusius, žr. Meilutė Taljūnaitė. Lietuvių tautinio tapatumo konstravimas sociologiniuose tyrimuose. *Filosofija. Sociologija*. 2006, nr. 2, 8–17.

² Pavyzdžiui, Vytis Čiubrinškas, Jolanta Kuznecovienė (sud.). *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*. Kaunas: VDU, 2008.

sulaikyti. Bendrinių (standartinių) kalbų radimasis pakeitė ir tebekeičia dialektų raidą ir vertę³.

Vertinamieji lietuvių kalbos tarmių tyrimai atskleidžia gana kontroversiškus požiūrius – nuo ypač teigiamų, dažnai deklaratyvių, iki neigiamų socialinių stereotipų nuostatų. „Tarmės Lietuvoje iš esmės toleruojamos tik etnografinio regiono ribose ir kaip tos šnekos bendruomenės atstovų tapatybės dalis, kurią geriausiai tinka atskleisti bendraujant privačiai. Mobilumo, leidžiančio išeiti už tarmės „rezervato“ ribų, kalbėtojai tarmė, atrodo, nesuteikia“ (Vaicekauskienė, Sausverde 2012, 21–22). Viena vertus, Loreta Vaicekauskienė ir Ėrika Sausverdė pažymi, kad „ideologinis klimatas tarmių atžvilgiu Lietuvoje darosi politiškai korektiškesnis: visi turi turėti lygias teises, nei socialinės, nei geografinės atskirties neturi būti“, tačiau, kita vertus, pasąmoningų nuostatų tyrimai rodo ką kita: „tarminės kilmės kalbos variantiškumas turi akivaizdžiai žemesnę socialinę vertę palyginti su netarminės kilmės variantiškumu“ (Ibid, 22).

Šiame kontekste atrodo svarbi žiniasklaidoje vyraujanti nuomonė, kad iš penkių etnografinių regionų Lietuvoje stipriausią etninę identitetą iki šių dienų yra išlaikę žemaičiai. Valdas Petrulis, akcentuodamas savitas žemaičių tradicijas, istoriją, ryškiai iš kitų besiskiriančią tarmę, siūlo Žemaitiją laikyti etninio regiono etalonu (Petrulis 2005, 163). Tokį požiūrį palaiko pastarųjų trijų dešimtmečių žemaičių kultūros bendrųjų įvairiapusės veiklos aktyvėjimas. 1988 m., dar sovietinės Lietuvos laikais, buvo įkurta *Žemaičių kultūros draugija* – masiškiausia žemaičių visuomeninė kultūros organizacija, iki šiol tebeveikianti visoje Lietuvoje. Tais pačiais metais Šiaulių krašto žemaičiai sukūrė ir pagamino pirmąjį žemaičio pasą, kuris tapo dokumentu, rodančiu priklausomybę draugijai. Žemaičiai turi ir kitus simbolinius ženklus: 1994 m. Lietuvos heraldikos komisija patvirtino Žemaitijos herbą ir vėliavą. Sociokultūrinį žemaičių savitumą palaiko dėmesys tarmės rašytinei formai: sukurti žemaitiškos rašybos pagrindai⁴ (Girdenis, Pabrėža 1998), spaudoje publikuojami tarminiai tekstai, leidžiamos tarmiškai parašytos knygos (Mukienė 2006). Statomi žemaitiški spektakliai, tarmiškai galima išgirsti kalbant per radiją ir televiziją⁵.

Šiame straipsnyje keliami du klausimai:

- Ar įmanoma tikėtis dialekto / subdialekto gyvybingumo spartėjančios globalizacijos ir diglosijos (dialekto ir standartinės kalbos) sąlygomis? Kitaip

³ Apie standartinių kalbų chronologiją ir etapus žr. Giedrius Subačius. Standartinių (bendrinių) kalbų istorijos chronologija. *Metmenys* 84, 97–115; Loreta Vaicekauskienė. Lietuvių kalbos norminimo šimtmetis. *Naujasis židinys-Aidai*, 2010, 5–6, 165–172.

⁴ 1998 m. kalbininkų Alekso Girdenio ir Juozo Pabrėžos sukurta žemaičių rašyba. Šiandien žemaitiškos rašybos sistema prieinama kiekvienam internete – <http://samogitia.mch.mii.lt/KALBA/raspamatai.lt.htm>.

⁵ Dainora Batavičienė. *Dabartinių žemaitiškų kūrinių kalbos ypatumai*. Magistro darbas. Rankraštis. Klaipėdos universitetas.

tariant, ar įmanomas vienu dialektu / subdialektu kalbančios bendruomenės kultūrinės ir kalbinės tapatybės tęstinumas?

- Kas lemia dialekto / subdialekto galimybę gyvuoti?

Į šiuos klausimus bandoma atsakyti remiantis vieno žemaitiškųjų tarmių subdialekto – vadinamųjų šiaurės žemaičių kretingiškių – geosociolingvistikinės situacijos tyrimu⁶, grindžiamu dinamiškosios dialektologijos, arba geolingvistikos, metodologija – dinamiškosios erdvės, heterogeniškos kalbinės bendruomenės ir dialekto kontinuumo samprata (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014, 29–47).

1. Nemāžai daliai Lietuvos gyventojų, ypač žemaičiams, būdinga *diglosija* – sistemingas tarmės vartojimas vienoje srityje, o bendrinės kalbos – kitose. Dažnu atveju dėl tarmės kontaktų su bendrine kalba (toliau – BK) susiformuoja konvergencinė kalbos atmaina: paprastai atsisakoma ryškiausių tarminių ypatybių, tačiau blankiosios ypatybės išlieka, nes tarmiškai kalbantys žmonės jų nepastebi (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014, 46–47). Tokia situacija vadinama *diaglosija*, jos pagrindu formuojasi stambesni kalbos atmainų dariniai – regiolektai (Vaicekuskienė, Sausverde 2012, 4; Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014, 46–47). Todėl sociokultūrinei tapatybei ypač aktualus vienas iš pristatomo tyrimo aspektų – tarminio kalbėjimo (TK) sritys, arba *domenai*. Tyrėjų skiriami įvairūs domenai, čia remiamasi Antono M. Hageno pateikta domenų klasifikacija (Hagen 1989, 48–61):

1) *instrumentiniai viešieji* domenai, pavyzdžiui, viešosios institucijos, mokykla, religija, pokalbiai su nepažįstamaisiais;

2) *solidarumo* domenai, pavyzdžiui, kaimynai, draugai, kolegos;

3) *izoliuotieji* domenai, pavyzdžiui, šeima.

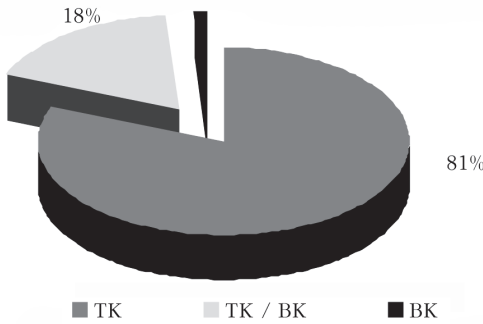
34-juose šiaurės žemaičiams kretingiškiams (toliau – ŠŽK) priskiriamuose punktuose⁷ buvo apklausta 304 pateikėjai, iš jų 63 % vyresniosios (187 pateikėjai), 20 % vidurinės (75 pateikėjai), 17 % jaunesniosios kartos (42 pateikėjai). Dauguma pateikėjų, 69 %, – moterys (209 pateikėjos), trečdalis, 31 %, – vyrų (95 pateikėjai). Įrašyta apie pusketvirto šimto valandų įrašų. Informantų apklausa atlikta pagal projekto metodiką⁸. Vienas iš sociolingvistikinės anketos klausimų buvo skirtas tarmės vartojimui. Pateikėjų buvo klausiama, kada, kokiomis aplinkybėmis jie kalba savąja tarme ir / ar bendrine kalba. Reikia turėti galvoje, kad visi pateikėjai nuolat gyvena tiriamuosiuose punktuose ir moka gimtąją tarmę (su nedidelėmis jaunosios kartos išimtimis).

⁶ Tyrimas remiasi 2011–2013 m. Lietuvoje vykdyto projekto „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“ rezultatais.

⁷ Atlikta tradicinių tarminių punktų patikra parodė, kad visiškai sunykęs yra tik vienas – Serapinų punktas. Šis 62 numeriu žymimas punktas apėmė Kretingos rajone Darbėnų seniūnijoje buvusį, bet dabar visiškai sunykusį Serapinų kaimą bei Skuodo rajone Mósėdžio seniūnijoje tebesantį Palšių kaimą, kuriame šiuo metu belikusios tik kelios sodybos su ypač garbaus amžiaus vienu kitu tradicinės tarmės mokovu.

⁸ Su anketomis galima susipažinti projekto internetiniame puslapyje www.tarmes.lt.

Izoliuotasis domenas (šeima)

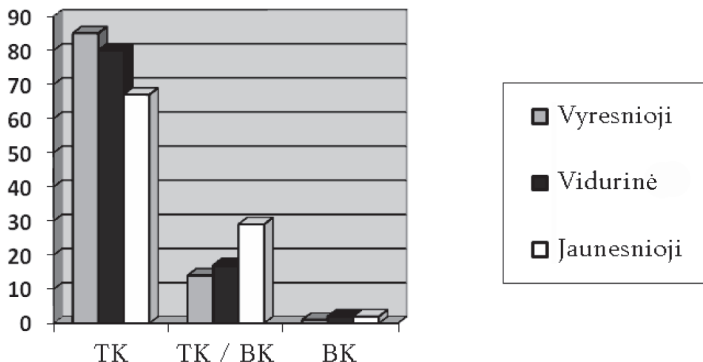

1 diagrama. TK ir BK vartojimo santykis

Nustatyta, kad 81 % informantų izoliuotajame domene kalba tarmiškai su visais šeimos nariais. Mažiau negu penktadalis, 18 %, tarmiškai kalba su dalimi šeimos narių. Tik 1 % respondentų teigė namuose kalbą bendrine kalba.

Skirtingose amžiaus grupėse tarmiškai kalbančių respondentų proporcijos panašios: vyresniosios kartos – 85 %, vidurinės – 80 %, jaunesniosios kiek mažiau – 67 %.

Pramaišiui, TK ir BK, kalbančių pateikėjų proporcijos priešingos: vyresniosios kartos – 14 %, vidurinės – 17 % ir jaunesniosios – 29 %. Pavyzdžiui, vyresniosios ir vidurinės kartos atstovai tarmiškai kalba su visais šeimos nariais, išskyrus vaikus ir ypač vaikaičius, su kuriais kalba „bendrine“⁹ kalba. Paprastai tokią situaciją lemia dvi priežastys: vaikai ar / ir vaikaičiai jau nebegyvena ŠŽK tarmės teritorijoje ir / arba turi kitos tarmės / kalbos santuokos ryšių giminaitį – vieną iš sutuoktinių / tėvų. Tik keli vidurinės ir jaunesniosios kartos respondentai nurodė, kad kalba su vaikais BK dėl to, kad jie geriau išmoktų bendrinę kalbą (šeimose abu sutuoktiniai žemaičiai). Keli jaunesniosios kartos atstovai kalba tarmiškai tik su vyresniaisiais (seneliais ar mama, tėvu), o su savo kartos atstovais (broliais / seserimis) – bendrine kalba. Tik BK kalba pavieniai atstovai: vyresniosios kartos 1 pateikėja (su aukštuju išsilavinimu), vidurinės – 2, jaunesniosios – 2.

2 diagrama. TK ir BK santykis pagal amžiaus grupes

⁹ Tai nėra standartizuota bendrinė kalba, o tam tikras žemaitiškas regiolektas, diatolosijos atvejis.

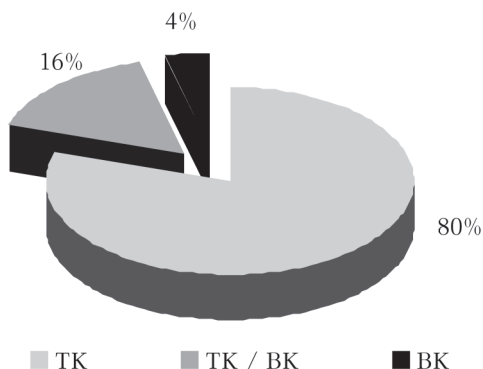
Solidarumo domenai (kaimynai, draugai, kolegos)

80 % visų respondentų su kaimynais, draugais, kolegomis kalba tik tarmiškai. Daug mažiau, tik 16 % pateikėjų, teigė su kaimynais kalbą ir tarmiškai, ir bendrine kalba. Su kaimynais tik bendrine kalba bendrauja vos 4 % kretingiškių.

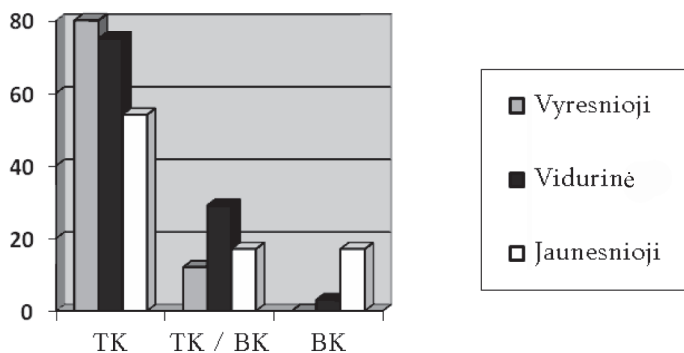
Tarmiškai kalba net 88 % vyresniosios kartos žmonių, 75 % vidurinės ir 54 % jaunesniosios kartos atstovų.

Vyresniosios kartos nedidelė dalis pateikėjų kalba pramaišiai – 12 %, vidurinės kartos kiek daugiau – 29 %, jaunesniosios – 17 %. Tarmiškai kretingiškiai kalba su vyriausiąja ir vyresniąja karta, o tarmiškai arba BK – su jaunesniąja karta. Dažniausiai su kaimynų vaikais, jaunuoliais BK kalba vyresniosios ar vyriausiosios kartų respondentai dėl profesijos (mokytojai, bibliotekininkai savo darbo vietose). Keli jaunesniosios kartos atstovai nurodė kalbantys su vyresniosios kartos kaimynais bendrine kalba iš pagarbos (kaimynų profesijos – mokytoja, kunigas, bibliotekininkė), bet su vyriausiosios kartos ir jaunesniosios (savo) kartos kaimynais kalbantys tarmiškai. Respondentai iš didesnių miestelių (Gargždai, Darbėnai, Lenkimai) nurodė kalbantys su kaimynais tarmiškai arba bendrine kalba pagal tai, kokia kalba / tarme kalba kaimynai.

Vyresnioji karta tik BK nešneka, vidurinės kartos BK kalba tik 3 %, o jaunesniosios gerokai daugiau – 17 %.

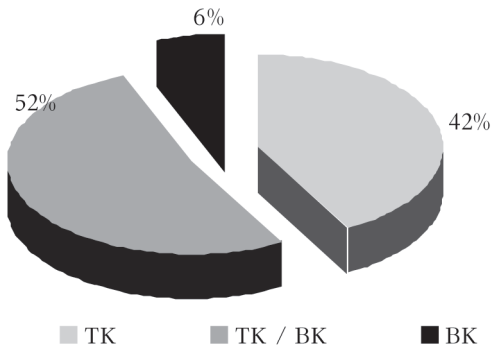

3 diagrama. TK ir BK vartojimo santykis

4 diagrama. TK ir BK santykis pagal amžiaus grupes

Instrumentinis domenas (viešosios institucijos, religija, mokykla, pokalbiai su nepažįstamaisiais)

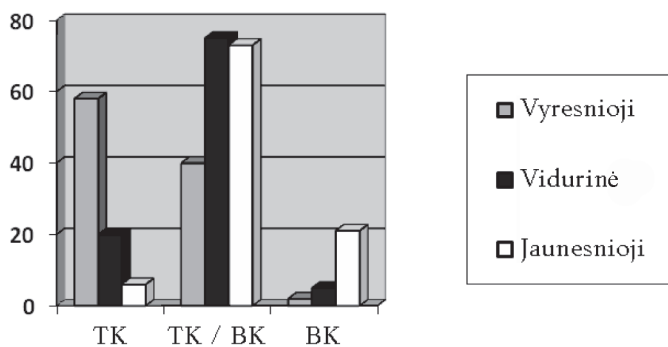
5 diagrama. TK ir BK santykis

Nustatyta, kad instrumentiniame domene mažiau nei pusė, 41 %, kreetingiškių kalba tarmiškai. Maždaug pusė kreetingiškių, 52%, viešajame domene keičia kalbos kodą. Tik bendrine kalba šneka 6 % respondentų.

Skirtingų kartų kalbinis elgesys viešajame domene ypač priklauso nuo amžiaus. Tarmiškai kalba daugiau nei pusė, 58 %, vyresniosios kartos atstovų, vidurinės – penktadalis, 20 %, o jaunosios kartos – tik 6 %.

TK / BK pramaišui kalba daugiau nei trečdalis vyresniosios kartos kreetingiškių – 40 % (respondentų teigimu, dažniau TK). Vidurinės kartos žmonės kalbinį kodą keičia labai dažnai – 75 %. Jaunosios kartos respondentai kalba panašiai kaip vidurinės – 73 % jaunuolių kaitalioja TK / BK.

Bendrine kalba viešosiose įstaigose, su nepažįstamaisiais daugiausia kalba jaunoji karta – 21 %. Vidurinės kartos respondantai atsakė, kad tik BK šneka retai, tai sudaro 5 %. Labai reti atvejai, kai tik bendrine kalba šneka vyresniosios kartos žmonės – tik 2 % respondentų.

6 diagrama. TK ir BK santykis pagal amžiaus grupes

Kalbos atmainų distribucija instrumentiniame domene ypač susijusi su ideologija: TK preferencija yra sąmoninga, vertybinė. Pavyzdžiui, Kūlpėnų seniūni-

joje posėdžiai vyksta žemaitiškai, nemaža kultūrinių renginių vedami žemaitiškai. Švietimo srityje, suprantama, dominuoja bendrinė kalba.

Pateiktieji kiekybiniai duomenys leidžia teigti, jog ŠŽK plote tarmiškai tebekalba visų trijų kartų atstovai. Skirtingų kalbos atmainų preferencija įvairiose srityse atskleidžia ir vertybinį požiūrį (plg. Aliūkaitė 2011), – tyrimo metu nustatytos visų kartų respondentų grupėse dominuojančios teigiamos nuostatos: žemaitiškai kalbantis žmogus brangina savo tarmę, yra savo krašto patriotas, laisvas žmogus. Ypač teigiamai tarmę vertina aukštesnįjį ar aukštąjį išsilavinimą turintys respondentai. Dėl padidėjusios tarmės rinkos vertės galima įžvelgti tarmės atgimimo ir gaivinimo tendencijų.

Respondentų apklausa rodo, kad visuose domenuose tarmiškai nebedainuojama, net ir vyriausiosios kartos žmonės dainuoja bendrine kalba, nors nekalba ja (net jei išsilavinimas, pavyzdžiui, 1–4 klasės). Tarminis dainavimas būdingas tik folkloro ansambliams (ši tendencija būdinga visai Lietuvai).

2. Tradicinių tarminių punktų patikra parodė, kad didžioji dalis šio regiono tarminių punktų (per 80 %) yra stiprūs, gyvybingi, su išlaikytais tradiciniais ar geografiniu požiūriu šiek tiek pasislinkusiais tarminių punktų centrais. Pagrindinis veiksnys, lėmęs ŠŽK tarminių punktų ir / ar jų centrų gyvavimą / slinkimą / nykimą, buvo tiriamojo ploto infrastruktūros pokyčiai. Svarbiausiais infrastruktūros elementais, palaikančiais sociokultūrinį savitumą, laikytini: mokykla, kultūros centras, administracinis miesto / miestelio statusas, biblioteka, bažnyčia, bendruomenės organizacija (-os), prekybos tinklai, viešojo maitinimo įstaigos, paštas ir t. t. Administracinis mažų miestelių, gyvenviečių ir kaimų pertvarkymas naikinant mažesnes mokyklas, bibliotekas, kultūros centrus, gydymo įstaigas ir perkeliančias į stambesnius administracinius centrus labai neigiamai paveikė nedidelių bendruomenių materialinį ir dvasinį gyvenimą, paskatino migracijos procesus ir daugelį kitų (psicho)socialinių reiškinių – nedarbą, bendruomenės jausmo praradimą, pagaliau alkoholizmą.

Pažiūrėkime, kaip atrodo tiriamojo regiono infrastruktūra. Pagal pasirinktus parametrus tiriamieji punktai skirstytini į 4 grupes: *stiprūs punktai* (23, žr. 1 lentelę): yra kelios ar bent viena švietimo įstaiga, kultūros centras, bažnyčia, biblioteka, parduotuvės / kavinės / turgus, sukurtos bendruomenės, punktas turi administracinio centro statusą ir kt.); *vidutinio stiprumo punktai* (3, žr. 2 lentelę): yra bent viena švietimo įstaiga, biblioteka, parduotuvė, bet nėra kultūros centro, jo funkcijas vykdo ir buria bendruomenę švietimo įstaiga; *silpni punktai* (2, žr. 3 lentelę): nėra švietimo įstaigų, bet yra kultūros centrai, bendruomenės, parduotuvės ir / ar turgus; *labai silpni punktai* (6, žr. 4 lentelę): nėra švietimo įstaigų, kultūros centrų, bažnyčios, parduotuvių, bendruomenių.

1 lentelė

Stiprūs punktai

Eil. nr.	Punkto nr.	Punktas	Švietimo įstaigos	Kultūros centras	Bažnyčia, kapinės	Biblioteka	Paštas, vaistinė, medicinos įstaiga	Parduotuvė, turgus, kavinė, viešbutis	Muziejus, laikraštis, radijas	Bendruomenė	Administracinis centras
1.	156	Plungė	9	+	2 +	+	+++	++++	+++	+	+
2.	152	Kretinga	5	+	2 +	+	+++	++++	+2 -	-	+
3.	219	Rietavas	4	+	++	+	+++	+++ -	++ -	+	+
4.	216	Gargždai / Vėžaičiai ¹⁰	4	+	++	+	+++	++++	+2 -	+	+
5.	93	Salantai	2	+	++	+	+++	+++ -	2 - -	+	+
6.	94	Gintališkė / Plateliai	1	+	++	+	+++	++++	2 - -	+	+
7.	91	Darbėnai	1	+	++	+	++ -	++++	+ - -	+	+
8.	250	Veiviržėnai	1	+	++	+	+++	+++ -	+ - -	+	+
9.	124	Stropeliai / Kūlpėnai	1	+	++	+	++ -	++ - -	+	+	+
10.	286	Judrėnai	1	+	++	+	+ - -	+ - - -	+ - -	+	+
11.	218	Endriejavas	1	+	++	+	+ - -	+ - - -	+ - -	+	+
12.	123	Ruginiai / Kartena	1	+	++	+	++ -	+++ -	+ - -	+	+
13.	189	Medingėnai	1	+	++	+	++ -	+ - - -	+ - -	+	+
14.	185	Lapiai	1	+	- +	+	- + -	+ - - -	+ - -	+	+
15.	39	Žemytė / Lenkimai	1	+	++	+	- - -	++ - -	+ - -	+	+
16.	125	Mišėnai / Šateikiai	1	+	++	+	- - -	+ - - -	+ - -	+	+
17.	92	Grūšlaukė	1	+	++	+	- - -	+++ -	- - -	+	+
18.	64	Vindeikiai / Notėnai	1	+	++	+	- - -	+ - - -	- - -	+	+
19.	90	Kalgraužiai / Laukžemė	1	+	++	+	- + -	+ - - -	- - -	+	+
20.	154	Kalniškiai	1	+	- +	+	- - -	+ - - -	- - -	+	+
21.	122	Žibininkai / Rūdaičiai	1	+	- +	+	++ -	++ - -	- - -	+	+
22.	188	Alkas / Dau-gėdai	1	+	- +	+	++ -	+++ -	- - -	+	+
23.	155	Karklėnai	1	+	- +	+	+ - -	+ - - -	- - -	+	+

¹⁰ Antroje pozicijoje rašoma, kur siūloma perkelti punkto centrą.

2 lentelė

Vidutinio stiprumo punktai

Eil. nr.	Punkto nr.	Punktas	Švietimo įstaigos	Kultūros centras	Bažnyčia, kapinės	Biblioteka	Paštas, vaistinė, medicinos įstaiga	Parduotuvė, turgus, kavinė	Muziejus, laikraštis	Bendruomenė	Administracinis centras
1.	61	Įpiltis	1	+	- +	+	- - -	+ - -	- -	+	-
2.	126	Babrungėnai / Didvyčiai	1	-	- -	+	- - +	+ - -	- -	+	+
3.	252	Žadvainiai	1	-	- +	-	- - -	+ - -	- -	+	+

3 lentelė

Silpni punktai

Eil. nr.	Punkto nr.	Punktas	Švietimo įstaigos	Kultūros centras	Bažnyčia, kapinės	Biblioteka	Paštas, vaistinė	Parduotuvė, turgus, kavinė	Muziejus, laikraštis	Bendruomenė	Administracinis centras
1.	153	Budriai	-	+	++	+	- -	+ - -	+ - -	+	+
2.	186	Šakiniai / Tilvikai	-	+	- +	+	- +	+ - +	- -	+	+

4 lentelė

Labai silpni punktai

Eil. nr.	Punkto nr.	Punktas	Švietimo įstaigos	Kultūros centras	Bažnyčia, kapinės	Biblioteka	Paštas, vaistinė	Parduotuvė, turgus, kavinė	Muziejus, laikraštis	Bendruomenė	Administracinis centras
1.	63	Šaukliai	-	-	- -	+	- -	- - -	- -	+	+
2.	151	Pryšmančiai	-	-	- -	-	- -	+ - -	- -	-	-
3.	217	Antkoptis	-	-	- -	-	- -	- - -	- -	+	+
4.	251	Mataičiai	-	-	- -	-	- -	- - -	- -	+	+
5.	187	Mižuikiai	-	-	- +	-	- -	- - -	- -	-	-
6.	220	Užpeliai	-	-	- -	-	- -	- - -	- -	-	-

Taigi dauguma ŠŽK punktų turi pakankamai išvystytą infrastruktūrą. Punktų silpnėjimui ir nykimui daugiausia įtakos turėjo mokyklų, kultūros centrų, bibliotekų centralizavimas. Galima daryti išvadą, kad subdialekto vartojimo plotas per pastarąjį pusšimtį metų pakito nedaug.

Išvados

1. Siekiant išlaikyti sociokultūrinę tapatybę, ypač svarbios ideologinės nuostatos ir tų nuostatų sklaidos mechanizmas. Tokį sklaidos mechanizmą gali sudaryti labai įvairūs dėmenys: žemaičių sociokultūrinei tapatybei svarbios ideologinės nuostatos nuosekliai įgyvendinamos žemaičių bendrijų, palaikomos simbolinės atributikos (herbas, vėliava, pasas), rašytinės dialekto praktikos, žodinės meninės kūrybos, žiniasklaidos.
2. Tirtą subdialekto gyvas vartojimas tiek izoliuotajame, tiek solidarumo, tiek instrumentiniame domenuose leidžia tikėtis jo gyvybingumo bei subdialekto vartotojų sociokultūrinio identiteto tęstinumo. Tokią mintį paremia tyrimo metu nustatytos visų kartų respondentų grupėse dominuojančios teigiamos nuostatos.
3. Sociokultūrinės tapatybės tęstinumui didelės įtakos turi infrastruktūros pokyčiai. Administracinis mažų miestelių, gyvenviečių, kaimų pertvarkymas naikinant mažesnes mokyklas, bibliotekas, kultūros centrus, gydymo įstaigas ir perkeltas į stambesnius administracinius centrus labai neigiamai paveikė nedidelių bendruomenių materialinį ir dvasinį gyvenimą, paskatino migracijos procesus ir daugelį kitų (psicho)socialinių reiškinių.

Literatūra

- Aliūkaitė 2008 – Daiva Aliūkaitė. Tarmių ypatybių vertė kultūriniu požiūriu: lyduokių šnektas. *Respectus Philologicus*, 13 (18), 129–142.
- Aliūkaitė 2011 – Daiva Aliūkaitė. Jaunųjų žemaičių raiškos idealai: sąmoningosios nuostatos. *Respectus Philologicus*, 20 (25), 209–220.
- Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014 – Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė. Geolingvistika: ideologija, teorija ir metodai. Pagrindinės sąvokos. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistikos ir sociolingvistikos tyrimas (žemėlapiu su komentarais)*. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė (sud.). Vilnius: Briedis, 29–47.
- Aliūkaitė, Valikonė 2012 – Daiva Aliūkaitė, Jolanta Valikonė. Bendrinės kalbos ir tarmės domenai. *Verbum*, t. 3, 7–20.
- Batavičienė 2012 – Dainora Batavičienė. *Dabartinių žemaitiškų kūrinių kalbos ypatumai*. Magistro darbas. Rankraštis. Klaipėdos universitetas.
- Čiubrinskas, Kuznecovienė 2008 – Vytis Čiubrinskas, Jolanta Kuznecovienė (sud.). *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*. Kaunas: VDU.
- Eriksen 2002 – Thomas Hylland Eriksen. *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*. London: Pluto Press.

- Giddens 1991 – Anthony Giddens. *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity.
- Girdenis, Pabrėža 1998 – Aleksas Girdenis, Juozas Pabrėža. *Žemaičių rašyba*. Vilnius, Šiauliai: Žemaičių kultūros draugijos redakcija.
- Grigas 2013 – Romualdas Grigas. Tautos kokybinio virsmo atvejis: deformuotos asmenybės potipių sklaida Lietuvoje. *Socialinių mokslų studijos*, 5 (4), 997–1008.
- Hagen 1989 – Hagen, M. Anton. Frisian and Education in the Netherlands. In: J. Cheshire, V. Edwards, H. Münstermann, B. Veltens, (ed.). *Dialect and Education: some European Perspectives, Clevedon: Multilingual Matters*, 48–61.
- Jameson 1998 – Fredric Jameson. *The Cultural Turn*. London: Verso Press.
- Kavolis 1995 – Vytautas Kavolis. *Kultūrinė psichologija*. Vilnius: Baltos lankos.
- Kuzmickas, Astra 1996 – Bronius Kuzmickas, Liliana Astra. *Šiuolaikinė lietuvių tautinė savimonė*. Vilnius: Rosma.
- Mukienė 2006 – Danutė Mukienė. Žemaitiu gruozėnės literatūros raida XX–XXI omžės. *Žemaičių žemė*, nr. 4, 36.
- Petrulis 2005 – Valdas Petrulis. Žemaitijos etninės savimonės regiono erdvinė struktūra. *Geografijos metraštis*, 2005, t. 38 (1), 163–175.
- Ranonytė 2004 – Asta Ranonytė. Tautinis ir europinis tapatumas: suderinamumas ir raiška. *Filosofija. Sociologija*, nr. 4. Lietuvos mokslų akademijos leidykla, 1–9.
- Subačius 2004 – Giedrius Subačius. Standartinių (bendrinių) kalbų istorijos chronologija. *Metmenys* 84, 97–115.
- Taljūnaitė 2006 – Meilutė Taljūnaitė. Lietuvių tautinio tapatumo konstravimas sociologiniuose tyrimuose. *Filosofija. Sociologija*, nr. 2, 8–17.
- Vaicekauskienė 2010 – Loreta Vaicekauskienė. Lietuvių kalbos norminimo šimtmetis. *Naujasis židinys-Aidai*, 5–6, 165–172.
- Vaicekauskienė, Sausverde 2012 – L[oreta] Vaicekauskienė, Ė[rika] Sausverde. Lietuvos tarmių rezervatas. Socialiniai ir geografiniai tarmės mobilumo ribojimai tiesioginių tyrimų duomenimis. *Taikomoji kalbotyra* (1), www.taikomojikalbotyra.lt, 1–27.

Jūratė Lubienė, Dalia Pakalniškienė

DIALECT IN MODERN LITHUANIA: THE CASE OF NORTHERN SAMOGITIANS OF KRETINGA

Summary

This article covers sociolinguistic and geolinguistic situation of only one sub-dialect of Samogitians, namely, Northern Samogitians of Kretinga. Two questions were raised: 1) is it possible to anticipate vitality of a dialect / sub-dialect under the circumstances of increasing globalization and diglossia? In other words, is the continuation of cultural and linguistic identity of one dialect community possible? 2) what factors predetermine the existence and survival of a dialect?

The media announces that out of 5 ethnographic regions of Lithuania the strongest ethnic identity has been preserved by Samogitians. The growth of various activities of Samogitian cultural communities over the last 3 decades could be considered as a sign of ethnic culture and dialectal renaissance. In 1988, still

in Soviet Lithuania, Samogitian Cultural Association was established – the largest Samogitian public cultural organization, actively functioning all over Lithuania. In the same year, Samogitians of Šiauliai region presented and produced the first Samogitian passport which became a document validating one's membership in this organization. Samogitians also have other symbolic attributes: in 1994, the Commission of Lithuanian Heraldry approved the flag and coat of arms of Samogitians.

In order to sustain one's sociocultural identity, ideological attitudes and the mechanism which would allow spreading these attitudes are of utmost importance. Such mechanism might be comprised of various constituents, one of them being ideological attitudes significant for Samogitian ideological identity, which are gradually implemented by Samogitian communities and sustained by symbolic attributes (such as blazon, flag, passport), written dialectal practice, oral artistic works, as well as the media.

The active use of the sub-dialect investigated in separate, solidarity and instrumental domains raises hope for its vitality in the future and the continuity of sociocultural identity of sub-dialect users. Such viewpoint can be further strengthened by positive attitudes expressed by respondents of all age groups: a human speaking in Samogitian respects his dialect, he has a strong sense of patriotism for his land, and he is a free man. The dialect is particularly respected among respondents having acquired higher education. The growing value of the dialect reflects the tendencies of dialect revival and its revitalization.

Changes in infrastructure have a substantial influence on the continuity of sociocultural identity. The administrative reorganization of small towns, settlements and villages by closing smaller schools, libraries, cultural centres, health institutions and moving them to bigger administrative centres have had a negative impact on material and spiritual lives of communities, have stimulated processes of migration and other (psycho)social phenomena.